

Hoogleraar Strafrecht en Criminologie
Cyrille Fijnaut: "De burger in Nederland
is iemand met rechten én plichten." /
foto: Inge van Mill

INTERVIEW Criminoloog en strafrechtgeleerde
 professor Cyrille Fijnaut over het veiligheidsbeleid:

‘VEILIGHEID IS EEN SCHAARS GOED, DAT JE NIET MAG VERKWISTEN’

Het veiligheidsbeleid dat midden jaren tachtig werd geformuleerd, is door opeenvolgende kabinetten – ongeacht hun politieke kleur – gecontinueerd. “Elk kabinet heeft in **de afgelopen 25 jaar** begrepen dat veiligheid in het openbare domein voor mensen heel belangrijk is”, stelt de Tilburgse criminoloog en strafrechtgeleerde professor Cyrille Fijnaut. Fijnaut die onlangs met emeritaat is gegaan, signaleert dan ook een **versterking van het veiligheidsbeleid** door de jaren heen. Hij maakt zich wel zorgen over de toenemende gewelddadigheid in de samenleving. “Politici moeten zich normatiever uitspreken dat geweld niet acceptabel is.”

door Yvonne van der Heijden

De auteur is freelancejournalist.

‘Ik ben radicaler geworden in de voorbije jaren”, zegt de vriendelijke professor Cyrille Fijnaut. “Geen tolerantie van geweld”, laat hij er gedecideerd en zonder stemverheffing op volgen. Fijnaut, hoogleraar Strafrecht en Criminologie aan de Universiteit van Tilburg en eerder aan de Katholieke Universiteit Leuven, maakt zich ernstige zorgen over de zwijgzaamheid in de samenleving

over de toenemende gewelddadigheid. “Geweld is een endemisch probleem geworden. En het wordt niet als algemeen maatschappelijk vraagstuk benoemd. Wat dreigt, zijn wat ze in Amerika *wild cities* noemen. Steden waar het recht van de sterkste geldt. Zover mogen we het in Nederland niet laten komen. We moeten geweld in het uitgaansleven, bij het voetbal, achter de voordeur of waar dan ook, niet accepteren”, aldus Fijnaut die dit interview geeft ter gelegenheid van zijn vertrek bij de Universiteit van Tilburg.

Fijnaut (65) heeft op 30 september in Tilburg zijn afscheidscollege gegeven. In zijn academische loopbaan die bijna vier decennia beslaat, heeft hij tientallen onderzoeken uitgevoerd. Vaak op verzoek van ministers en burgemeesters, en vaak op het gebied van maatschappelijke veiligheid en van criminaliteit. Hij ziet de Nederlandse samenleving worstelen met het geweldsvraagstuk. “We zijn tolerant geworden. Het geweld heeft ons overmand. Je zag begin augustus in Londen wat er gebeurt als geweld schaal krijgt, hele winkelstraten zijn in de fik gegaan, politiemensen gestenigd. Daar moet Nederland lessen uit trekken”, refereert Fijnaut aan de straatrellen deze zomer in Groot-Brittannië.

OPENLIJKE STELLINGNAME

Voor Fijnaut is duidelijk dat geweld niet zomaar ineens kan worden uitgebannen. Maar een openlijke stellingname tegen geweldpleging is volgens hem noodzakelijk om geweld effectief tegen te kunnen gaan. “Politici moeten zich normatiever uitspreken dat geweld niet acceptabel is, dat er geen plaats is voor geweld in de Nederlandse samenleving. Unisono, unaniem.”

‘De economisering van het maatschappelijk leven is vanuit het oogpunt van sociale veiligheid een heel slechte ontwikkeling’

“Het maatschappelijke middenveld, van middenstand tot voetbalclubs, moet zich er ook duidelijk over uitspreken. We moeten in Nederland klare taal spreken: geweld is onacceptabel, we gaan het aanpakken.” In één adem hekkelt de Tilburgse hoogleraar het consumptisme dat de burger zich heeft eigen gemaakt in relatie tot de overheid. “De economi-

sering van het maatschappelijk leven is vanuit het oogpunt van sociale veiligheid een heel slechte ontwikkeling. De burger legt alle verantwoordelijkheid bij de overheid. Maar de burger in Nederland is geen klant, het is iemand met rechten én met plichten. Dat moet opnieuw helder worden gesteld.”

Overigens zijn overheden niet vrij te pleiten als het gaat over de oorzaken van geweld, stelt Fijnaut vast. Want gemeenteraden geven onder meer horecavergunningen af. De hoogleraar geeft als voorbeeld de situatie in Eindhoven in 2008 waar hij, op verzoek van burgemeester Rob van Gijzel, de slechte veiligheidssituatie onderzocht. “Wat bleek onder andere? In het weekeinde verzamelden zich in het Stratumseind, de uitgaansstraat bij uitstek, tien- tot vijftien-duizend mensen. Een vechteenheid van de politie moest steeds paraat zijn om de orde te handhaven. Tegelijkertijd zag je overal advertenties dat mensen zich daar van donderdag tot en met zondag voor 1 euro konden bezatten. Een gemeenteraad die vergunningen verleent die dit toestaan, accepteert dat er problemen ontstaan. Inmiddels zie je dat burgemeesters voorzichtiger zijn geworden en hun eigen afweging maken, in plaats van zich te laten leiden door de belangen van de horeca- en entertainmentondernemers.”

Sociale veiligheid is volgens Fijnaut een belangrijke voorwaarde voor de leefbaarheid van een stad. “Niet voor niets heeft de gemeente de regiefunctie”, zegt hij. Het doet hem goed te kunnen constateren dat het burgemeestersambt in de afgelopen tien jaar meer inhoud en gewicht heeft gekregen, omdat veiligheid in het openbare domein meer aandacht opeist. “De burgemeester is op die golf meer burgemeester geworden. Zoals Thorbecke het ook bedoeld heeft in de Gemeentewet van 1851. In de grote steden heeft de burgemeester een gezicht gekregen. Mensen als Ahmed Aboutaleb in Rotterdam en Eberhard van der Laan in Amsterdam kiezen bij problemen met openbare veiligheid partij en nemen duidelijk stelling. In de jaren tachtig was de burgemeester veroordeeld tot ceremoniemeester; de wethouders deden het werk. Die tijd is gelukkig voorbij.”

AFSCHEID

Ondanks het afscheidscollege gaat professor Cyrille Fijnaut niet op zijn lauweren rusten. Gezien het antwoord op de vraag naar zijn toekomstplannen, prijst hij zich gelukkig dat hij zijn werkkamer op de universiteit nog drie jaar kan gebruiken. “Ik wil nog een boek of vijf schrijven, onder andere een boek over het Verdrag van Lissabon uit 2007, dat verregaande gevolgen zal hebben voor de grensoverschrijdende samenwerking van politie en justitie bij de criminaliteitsbestrijding.” Zijn zeer omvangrijke bibliotheek van meer dan 12.000 banden heeft Fijnaut geschonken aan de Politieacademie.

ZWARE MISDAAD

Een andere positieve ontwikkeling die Fijnaut signaleert, is de betrokkenheid van de gemeentebesturen bij de aanpak van zware misdaad. “Tot de jaren negentig was het opsporen van zware misdaad een zaak van politie en Openbaar Ministerie; gemeenten speelden geen rol. Dat is nu wel het geval. Amsterdam koopt bijvoorbeeld panden op om de georganiseerde illegaliteit in de stad in te dammen. Het is een hele ommekeer, en terecht. Het openbaar bestuur heeft een heel belangrijke rol, want het geeft vergunningen af en is volop betrokken bij aanbestedingen.”

Amsterdam vervult voor de pakweg dertig grotere steden in Nederland inmiddels een voorbeeldfunctie om georganiseerde criminaliteit aan te pakken. Deze rol is nog weer aangescherpt door het vier jaar durende onderzoek *Emergo* (2007-2011) waaraan Fijnaut heeft meegewerkt, over de aanpak van de criminaliteit op met name de Wallen. De *Emergo*-aanpak draait om een geïntegreerde samenwerking tussen lokaal bestuur, politie, OM en Belastingdienst. Fijnaut: “Niet op ad-hocbasis samenwerken maar structureel en over de gehele linie. Het gaat vooral om een bundeling van krachten bij informatie-uitwisseling en optreden. Open en vrije toegang tot elkaars gegevens is essentieel. Bovendien moeten er mensen zijn die met de informatie iets kunnen doen, zoals ambtenaren die vergunningen verlenen en politieagenten bij het optreden in de wijk.”

VROUWENHANDEL

De geïntegreerde aanpak moet lang worden volgehouden om vruchten te kunnen afwerpen en kost veel mankracht. “De vrouwenhandel in Amsterdam is bijvoorbeeld niet een probleem dat je vlug even oplost. Je moet uithoudingsvermogen hebben en volharden. Maar uiteindelijk loont het wel want je komt veel meer te weten over vrouwenhandel.” Fijnaut die erom bekendstaat als wetenschapper midden in de maatschappij te staan, heeft de burgemeesters uit de steden in het zuiden van Nederland in een bus meegenomen naar Amsterdam om de praktijk van de hoofdstedelijke aanpak met eigen ogen te zien. “Op de Wallen ging het om zaken als drugsbusiness, coffeeshops en prostitutie. Door de massaliteit en de grootschaligheid is in Amsterdam alles goed zichtbaar. In de kleinere steden heb je vaak dezelfde problemen maar dan in het klein. De *Emergo*-aanpak is heel goed toe te passen in de zuidelijk steden met de kleinere varianten van bijvoorbeeld vrouwenhandel en wietteelt”, aldus Fijnaut.

Om het bestuur van kleine gemeenten te ondersteunen bij de bestrijding van georganiseerde criminaliteit zijn in 2009 elf Regionale Informatie en Expertise Centra (RIEC's) in het leven geroepen.

**‘Drieduizend overval-
len op jaarbasis zijn
kwantitatief niet
zoveel, maar de
impact die ze hebben
is onnoemelijk’**

“Kleine gemeenten zijn niet in staat zelf voldoende knowhow op te bouwen. Als bijvoorbeeld Maas-tricht iets doet om de drugsoverlast aan te pakken, heeft dat direct gevolgen voor de omliggende gemeenten. Zij kunnen een beroep doen op een RIEC. Het is een sterke formule waar het gaat om >>

wederzijdse toegang tot informatie.” Fijnaut benadrukt dat het belangrijk is dat in een RIEC ook mensen uit de eerste lijn zitten, die rechtstreeks met de burgers te maken hebben, zoals ambtenaren die een vergunning verlenen of belasting innen en het wijkteam. “Er moet een vitale verbinding zijn tussen het RIEC en de eerste lijn, anders wordt de kennis dode kennis. En ook om informatie en actie bij elkaar te hebben, want informatie en optreden vormen een twee-eenheid.”

NATIONALE POLITIE

Fijnaut hamert steeds weer op de ernstige gevolgen van zware misdaad, zoals overvallen, berovingen en gewelddadige inbraken. “Drieduizend overvallen op jaarbasis zijn kwantitatief niet zoveel, maar de impact die ze hebben op het leven van mensen, op winkelstraten, op de leefbaarheid is onnoemelijk. Zware misdaad, raakt mensen in het hart en in een rechtsstaat mag je ervan uitgaan dat de overheid je beveiligd. Het is aan de overheid om normen te stellen, niet alleen in woorden, maar ook in daden. Dat betekent handhaven”, betoogt Fijnaut. Daarvoor is een politieorganisatie nodig die efficiënt en effectief kan opereren. Dat is in zijn ogen met de huidige 26 politiekorpsen met elk een eigen korpschef niet het geval. Eén nationale politie, zoals het kabinet van plan is per 1 januari 2012 in te voeren, is dan te verkiezen. “We moeten niet denken dat veiligheidsproblemen zich voegen naar de grenzen van politieregio’s. Overvallers houden er ook geen rekening mee. Ik ben niet zozeer voor de structuur van een nationale politie op zich, maar het is nodig om de rechtshandhaving beter te organiseren. Het is nog afwachten of het nieuwe stelsel gaat werken. De aanpak van de georganiseerde criminaliteit wordt de lakmoesproef. Ik ben heel nieuwsgierig naar de resultaten”, zegt Fijnaut, die zijn loopbaan eind jaren zestig begon als inspecteur van politie in Tilburg.

Dat de politie op dit moment niet goed functioneert bij de bestrijding van georganiseerde criminaliteit, is volgens Fijnaut ook te wijten aan de bureaucratisering van het politiekorps. “Er zitten te weinig goede operationele mensen in de hogere lagen van

de korpsen. Daardoor is er te weinig overzicht en inzicht ten aanzien van de veiligheidsproblemen en ontbreekt het nogal eens aan de nodige daadkracht. De organisatie wordt nog altijd gegijzeld door management-denken.”

‘De politieleiding is door het kabinet voor gek gezet’

*“Ik ben radicaler geworden in de voorbije jaren.”
/ foto: Inge van Mill.*

De hoogleraar had dan ook grote moeite met de opstelling van de politietop in de discussie over de vorming van één nationaal korps. “Met de meest dwaze argumenten heeft de politieleiding in 2005 geageerd tegen een nationale politie. Die opstelling getuigde ook van heel weinig operationeel inzicht. Nu de politiek het kabinetsvoorstel heeft overgenomen, zullen ze het moeten uitvoeren. De politieleiding is door het kabinet voor gek gezet.”

VEILIGHEIDSBELEID

Volgens Fijnaut, die midden jaren tachtig als raad-adviseur op het ministerie van Justitie betrokken was bij de formulering van het veiligheidsbeleid, is het veiligheidsbeleid in Nederland in de afgelopen 25 jaar niet wezenlijk veranderd. De bevindingen van de commissie-Roethof (1983), in haar onderzoek naar kleine criminaliteit en het beleidsplan *Samenleving en criminaliteit* uit 1985, vormen nog steeds het uitgangspunt van het veiligheidsbeleid. “Elk kabinet heeft in de afgelopen 25 jaar begrepen dat veiligheid in het openbare domein voor mensen heel belangrijk is. Naast continuïteit is eerder sprake van versterking van het beleid door de jaren heen. Vooral vanaf eind jaren negentig heeft het beleid meer body gekregen. Te denken valt dan aan de zogeheten ISD-maatregel voor plaatsing van veelplegers in een inrichting voor stelselmatige daders, en aan het opzetten van Veiligheidshuizen waarin gemeente, jeugd- en zorginstellingen, politie en justitie samenwerken bij de aanpak van criminaliteit en overlast.”

“Nederland is niet repressief, want de besturen doen mee”, klinkt het beslist als hij oordeelt over het maatschappelijke klimaat zoals dat is gegroeid na de moorden op Pim Fortuyn (2001) en Theo van Gogh (2004). “Aan een stuk repressie valt niet te ontkomen. Bij zware misdaad is een stevige strafrechtelijke inzet nodig om te kunnen handhaven. Maar mensen moeten zich niet laten leiden door retorica.” Zijn overtuiging is onder meer gebaseerd op het succes van de Veiligheidshuizen waar hij zich voor heeft ingezet. “Veiligheid gekoppeld aan zorgverlening, zoals bijvoorbeeld in Tilburg, biedt een optimale verbinding tussen repressie, preventie en hulp. In het verlengde hiervan is in Tilburg onlangs een zogeheten double-trouble kliniek geopend voor verslaafden die ook psychiatrische problemen hebben. Die mensen moeten op één plaats kunnen worden geholpen door gespecialiseerde hulpverleners. Naar dit soort ontwikkelingen in de steden moet worden gekeken als wordt gesproken over het maatschappelijk klimaat. Veiligheid is een schaars goed. Daar moet je voorzichtig mee omgaan. Je mag het niet verkwesten.” <<